

הצעה למחווין להערכת שיח לימודי מונחה¹

תחומים, ממדים וקריטריונים		נ ק ד ו ת ק ב ע	
		שיח מיטבי	שיח בדרך
		שיח לכאורה	
I דרכי ניווט			
א. אסטרטגיות			
1. הגבתייות (responsiveness)	המנחה מנווט את השיח לקראת השגת היעדים תוך שהוא מגלה הגבתייות לרעיונות/ לנושאים/ לקשיים העולים במהלך השיח ובעקבותיהם עשוי להציב יעדי ביניים חדשים. המנחה עושה שימוש מושכל בייצוגים ועזרים מגוונים וממחישים לקידום השיח, תוך הגבתייות למצבים שעולים. הוא עשוי לנסח מחדש את השאלה בהתאם למצב שנוצר ובעקבות זיהוי קושי.	המנחה מגיב לקשיים ולטעויות על ידי הסברים קצרים אך ניכרת דבקות במערך מתוכנן מראש. הוא עושה שימוש בשאלות, בייצוגים ובעזרים אחדים לקידום השיח על-פי המערך שתכנן.	המנחה מנהל את השיח על-פי המתכונת שתכנן מראש. הוא מרבה לשאול שאלות על-פי המערך שתכנן ומצפה לתשובות מסוימות מהמשתתפים תוך התעלמות מאחרות ובכך לא מתאפשר לפתח דיון ספונטני. אם עושה שימוש בייצוגים ובעזרים, תזמנם תואם את המערך שתכנן ולא את הנדרש או המתבקש מן הסיטואציה או מהצרכים שעולים.
2. השעית שליטה	המנחה מקשיב לדוברים ואינו ממהר להביע את דעתו. הוא אינו כופה את דעתו ואינו מכוון להגיע לתשובה מסוימת. במהלך השיח המנחה מציע וממליץ (ולא דורש ומטיל).	המנחה מקשיב לדוברים בסבלנות, אך בהעדר תגובה מצד המשתתפים ממהר לתת תשובה/ להביע את עמדתו/ דעתו ובכך מכוון את השיח לנתיב מתוכנן מראש.	המנחה דומיננטי, מצהיר מראש על נקודות הראות שלו ומכוון את השיחה לפיה. הוא מאיץ בדוברים ואף קוטע את דבריהם.
3. עירור מוטיבציה - עידוד לחשיבה ולהשתתפות	המנחה פותח את השיח באופן מעורר סקרנות ומאתגר (למשל, הצגת דילמה אקטואלית) במהלך השיח המנחה דואג	המנחה פותח את השיח באופן אינפורמטיבי ללא התייחסות לחשיבות הנושא, להשלכותיו או לרלוונטיות שלו ללומדים. הוא לא פונה	המנחה פותח את השיח באופן אינפורמטיבי ללא התייחסות לחשיבות הנושא, להשלכותיו או

¹ מחווין זה מתאים להערכת שיח לימודי מונחה על ידי מורה או תלמיד/ה בו המשתתפים הם תלמידים או מורים (למשל, במסגרת "חדר מורים לומד").

מתוך: בירנבוים, מ', יועד, צ', כ"ץ, ש' וקימרון, ה' (2004), בהבניה מתמדת - סביבה לפיתוח מקצועי של מורים בנושא תרבות הל"ה המטפחת הכוונה עצמית בלמידה. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט.

נ ק ו ד ו ת ק ב ע			תחומים, ממדים וקריטריונים
שיח לכאורה	שיח בדרך	שיח מיטבי	
<p>לרלוונטיות שלו לתלמידים. הוא מתעלם מהנוכחים שאינם משתתפים בדיון גם אם אינם מקשיבים ועוסקים בדברים אחרים.</p> <p>הדיון מסתיים עם תום השיעור ללא סיכום מצד המנחה או על ידי סיכום שאינו משקף נאמנה את שהתרחש במהלך השיח אלא את המסר שהמנחה ביקש להעביר.</p>	<p>לנוכחים שאינם משתתפים בדיון. המנחה סוגר את הדיון על ידי סיכום הנאמר או הבהרה של מה שהתרחש ללא מעוף או עידוד לחשיבה נוספת על הנושא והשלכותיו או לחשיבה רפלקטיבית על מהלך השיח.</p>	<p>שהמשתתפים יבינו את חשיבותו של נושא השיח (או את מטרתו), את התרומה האפשרית של הדיון. הוא מעודד את המשתתפים לקחת חלק פעיל בשיח. המנחה סוגר את הדיון ע"י גירויו להמשך חשיבה בנושא ובהשלכותיו ומעודד את המשתתפים לבצע רפלקסיה על מה שהתרחש בשיח ועל תרומתו של כל אחד מהם לשיח.</p>	
ב. טכניקות			
1. בתחום התוכן/הנושא			
			(א) קישור לידע קודם
<p>המנחה אינו מקשר ואינו מכוון את המשתתפים לקשר בין הנושא הנדון לידע הקודם שלהם.</p>	<p>המנחה בעצמו מציג בפני המשתתפים את הקישורים לתכנים שנלמדו קודם לכן.</p>	<p>המנחה מעודד את המשתתפים לקשר את הנושא לידע הקודם שלהם.</p>	
			(ב) הצגת שאלות/ אמירות/ רמיזה לקושי
<p>ההנחיה נעשית לרוב באמצעות שאלות המכוונות לתשובה צפויה מראש (הובלה לכיוון ידוע מראש). המנחה מתחיל משפט שעל המשתתפים להשלימו. כך הוא "חולב" מהם את התשובה התואמת את המסר אותו הוא מבקש להעביר.</p>	<p>ההנחיה נעשית לרוב באמצעות שאלות חד-ממדיות, ברובן אינפורמטיביות. מרבית השאלות שהמנחה שואל הן שאלות סגורות ובכך הוא לא מאפשר לדיון להתפתח באופן ספונטני.</p>	<p>ההנחיה נעשית לרוב באמצעות שאלות פוריות² המעודדות העמקה ו/או כיווני חשיבה שונים. המנחה מזמין את המשתתפים לעשות הכללות, השוואות וכד' בעצמם. הוא עשוי לרמוז לקושי שאותו יגלו המשתתפים בהמשך.</p>	

² על המאפיינים של "שאלה פורייה" ניתן לקרוא בעברית אצל: הרפז (1997).

מתוך: בירנבוים, מ', יועד, צ', כ"ץ, ש' וקימרון, ה' (2004), בהבניה מתמדת - סביבה לפיתוח מקצועי של מורים בנושא תרבות הל"ה המטפחת הכוונה עצמית בלמידה. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט.

נ ק ו ד ו ת ק ב ע			תחומים, ממדים וקריטריונים
שיח לכאורה	שיח בדרך	שיח מיטבי	
המנחה שואף להגיע לתוצאה ידועה מראש במהירות ולכן הוא מסכם, מבהיר ו"חוסך זמן".	המנחה מתערב לעתים קרובות כדי לקדם את השיח לנתיב שקבע לו מראש. הוא מסכם בעצמו במקום לאפשר למשתתפים לעשות זאת.	המנחה מאפשר למשתתפים זמן חשיבה לתכנון וארגון מחשבות ולעריכת סיכום ביניים ואף מעודד את המשתתפים לא למהר להציע פתרונות, זאת כדי להעביר מסר שחשיבה הינה תהליך המצריך זמן.	(ג) מתן זמן לחשיבה
המנחה אינו עושה שימוש בטכניקת השיקוף במהלך השיח.	כאשר עולה הצורך בשיקוף, המנחה בעצמו משקף ומבהיר למשתתפים את המתרחש במהלך השיח.	המנחה מזמין את המשתתפים לשקף ולהבהיר את אשר מתרחש במהלך השיח מבחינת מיצוי הנושא, מבחינת גיוון כיווני חשיבה או נקודות ראות וכד'. הוא עושה זאת על-מנת למקד את השיח ולקדמו למיצוי הנושא ולהעמקת החשיבה. לעיתים, כאשר עולה קושי המנחה משתף את המשתתפים בחשיבתו הרפלקטיבית בנדון (למשל, באסטרטגיות שהוא בעצמו נוקט בהן כאשר הוא נתקל בקושי כגון זה שעלה במהלך השיח).	(ד) שיקוף
המנחה אינו מגיב לקושי שעולה, לא מתקן מושגים שגויים ולא מסכם סיכומי ביניים.	המנחה מספק הסברים ומסכם בעצמו כאשר עולה הצורך. המנחה מתקן בעצמו את השגיאות/מושגים שגויים שעולים.	המנחה עוצר במקומות הדורשים הבהרה, חידוד או סיכום ביניים ומבקש מהמשתתפים לנסות להסביר ו/או לסכם את מהלך הדיון עד לנקודה בה עצר. המנחה עושה שימוש בשגיאות/ בתפיסות שגויות כנקודות מוצא לשיח, מבקש הצעות והסברים מהמשתתפים לשגיאות העולות.	(ז) הבהרות וסיכומים

מתוך: בירנבוים, מ', יועד, צ', כ"ץ, ש' וקימרון, ה' (2004), בהבניה מתמדת - סביבה לפיתוח מקצועי של מורים בנושא תרבות הל"ה המטפחת הכוונה עצמית בלמידה. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט.

נ ק ו ד ו ת ק ב ע			תחומים, ממדים וקריטריונים
שיח לכאורה	שיח בדרך	שיח מיטבי	
2. בתחום ניהול/ארגון השיח			
המנחה מנהל את השיח עם קומץ לומדים ומתעלם מלומדים שמנסים להשמיע את דברם אך אינם מצליחים לעשות זאת בשל השתלטות אחדים מעמיתיהם על השיח.	המנחה משתדל לתת רשות דיבור לכל מי שמבקש אך לעיתים קומץ לומדים שאינם עומדים בתוקף על זכותם לדבר עשויים להיות מקופחים.	המנחה מקפיד שכל תלמיד יוכל לשאת את דברו.	(א) שמירה על זכות הדיבור של המשתתפים
המנחה אינו מעיר לתלמידים שאינם שומרים על כללי תרבות השיח.	בתחילת השיח המנחה מפנה את תשומת לב המשתתפים לצורך בשמירה על כללי תרבות השיח.	לאורך כל השיח המנחה מקפיד שהמשתתפים יקשיבו אחד לדברי השני בסבלנות ובסובלנות ושתייחסו אחד לדברי האחר בנימוס מתוך כבוד הדדי.	(ב) שמירה על כללי תרבות השיח
II הערכת השיח			
א. מההיבט הקוגניטיבי			
השיח אסוציאטיבי - עובר מנושא לנושא ללא מיצוי הנושא הקודם, או שהשיח גולש לעיסוק בנושאים שאינם קשורים ליעדי השיח.	השיח גולש לעיתים לנושאים שאינם רלבנטיים לנושא המרכזי של השיח.	השיח ממוקד ועוסק בנושא מהיבטיו השונים.	1. מיקוד הנושא
המשתתפים אינם מקשרים את נושאי הדיון לידע/לניסיון הקודם שלהם.	המשתתפים מקשרים לידע/לניסיון הקודם שלהם רק כאשר המנחה מדרבן אותם לעשות זאת.	המשתתפים ביוזמתם מקשרים מושגים/נושאים שעולים בשיח לידע/לניסיון הקודם שלהם.	2. קישור לידע קודם
כל משתתף מציג את דעתו/עמדתו ללא נימוק וללא קשר לדברי	המשתתפים מעלים דעותיהם/עמדותיהם תוך התייחסות לדברים שנאמרו על ידי עמיתיהם	המשתתפים מנמקים את דעותיהם, מביאים הצדקות, חושפים את ההנחות העומדות	3. הצגת מגוון טיעונים וביסוסם/ נקיטת גישה ביקורתית

מתוך: בירנבוים, מ', יעד, צ', כ"ץ, ש' וקימרון, ה' (2004), בהבניה מתמדת - סביבה לפיתוח מקצועי של מורים בנושא תרבות הל"ה המטפחת הכוונה עצמית בלמידה. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט.

נ ק ו ד ו ת ק ב ע			תחומים, ממדים וקריטריונים
שיח לכאורה	שיח בדרך	שיח מיטבי	
הדוברים הקודמים.	אולם אינם מנמקים ומבססים אותן.	ביסוד הטיעונים, בונים טיעונים לוגיים, מבוססים ועקביים, מבחינים בין דעה/ הנחה/ השערה/ עובדה, שואלים שאלות מעלים ספקות ומבקרים, מציעים הסברים חלופיים, מנסים ליישב סתירות, מתמודדים עם פרשנויות ונקודות מבט שונות ואף מנוגדות ומפעילים שיקול דעת בקבלת החלטות.	
בחינת התפתחות השיח אינה מצביעה על מגמת התקדמות. ישנו דשדוש במקום. אין אבחנה בין מושגים, לא נוצרו קשרים משמעותיים בין מושגים. לא נמצאו ראיות להמשגה אלא לדקלום של המסקנות/הפתרון שהוצע על ידי המנחה.	בחינת התפתחות השיח מצביעה על כך שנעשתה אבחנה בין חלק מהמושגים ונעשו קישורים בין אחדים מהם אך לא נוצרה רשת מסועפת של משמעות. לא נמצאו ראיות למיצוי הנושא ולהמשגה. אין ראיות לכך שהלומדים מודעים להתפתחות/לשינוי בידע שלהם בעקבות השיח.	בחינת התפתחות השיח מצביעה על מגמה של התקדמות לעבר השגת היעד. ניתן לראות שנוצרה רשת של משמעות (יצירת תלכידים של מושגים וקישורים מסועפים ביניהם). ניכר שהלומדים הגיעו למיצוי הנושא ולהמשגה (תובנות חדשות/ מציאת פתרון מוצלח/ פיצוח קושי וכדומה). יש ראיות לכך שהלומדים מודעים להתפתחות/ לשינוי בידע שלהם.	4. מגמת התקדמות לעבר המטרה/ היעד
ב. מההיבט הבין-אישי			
הדיון נשלט על ידי קומץ משתתפים שלא טורחים להתבטא בצורה מתקשרת. המנחה הוא המנווט היחיד של השיח..	המשתתפים זקוקים לדרכון מסיבי מצד המנחה. התקשורת ברובה דו-כיוונית. ההתבטאות של חלק מהמשתתפים אינה מתקשרת. לא ניכרת שותפות אמיתית של חברי הקבוצה ב"מסע" להשגת היעד.	המשתתפים לוקחים ביוזמתם חלק פעיל בשיח ובניווטו. התקשורת היא רב-כיוונית. ההתבטאות ברורה ומתקשרת. ניכרת שותפות אמיתית בחיפוש אחר הבנה/ תובנה, בניסיון לפתור בעיה/לפצח קושי.	1. תקשורת רב-כיוונית (משא ומתן על משמעות)

מתוך: בירנבוים, מ', יועד, צ', כ"ץ, ש' וקימרון, ה' (2004), בהבניה מתמדת - סביבה לפיתוח מקצועי של מורים בנושא תרבות הל"ה המטפחת הכוונה עצמית בלמידה. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט.

נ ק ו ד ו ת ק ב ע			תחומים, ממדים וקריטריונים
שיח לכאורה	שיח בדרך	שיח מיטבי	
<p>השיח מאופיין בתחרותיות בין הנוכחים - הם מגלים חוסר סובלנות לדברי עמיתיהם מתפרצים לדבריהם ולעתים מתבצרים בעקשנות בדעותיהם. כל דובר מביע את דעתו ללא התייחסות לדעות שהושמעו קודם לכן. האווירה לחוצה, המשתתפים מאיצים זה בזה לקצר ומגיבים לדברים שלא מקובלים עליהם באופן מעליב ומשפיל כלפי הדובר.</p>	<p>המשתתפים מתייחסים בנימוס לדברי חבריהם אך אצל חלק מהם ניכר חשש להשמיע דעה שונה מזו שעמה מזדהים רוב המשתתפים.</p>	<p>המשתתפים מקשיבים לדברי עמיתיהם מתוך רצון להבין את כוונתם. הם נכונים לשמוע דעות שונות משלהם ולשקול שינוי בדעותיהם. הם מתייחסים באופן ענייני אחד לדברי השני, מוסיפים את נקודת מבטם, מנסים לשכנע, תוך שמירה על כבוד האחר. הם מגיבים לדברי עמיתיהם באופן מנומס וחברי ומספקים משוב בונה. האווירה נינוחה, הלומדים לוקחים זמן למחשבה ולא מאיצים זה בזה.</p>	<p>2. גילויי סובלנות, סבלות ופתיחות (שמירה על כללי תרבות השיח)³</p>
ג. מההיבט הריגושי-מוטיבציוני			
<p>חלק מהמשתתפים מגיבים מילולית ובלתי-מילולית בגילוי שעמום וחוסר עניין בשיח. יתכנו אף הפרעות למהלכו התקין.</p>	<p>תגובות בלתי-מילולית של חלק מהמשתתפים מצביעות על עניין שהם מגלים בנושא השיח אך לא ניכרת מחויבות אישית של רוב המשתתפים להיות מעורבים ולתרום להשגת היעד.</p>	<p>המשתתפים מגיבים מילולית ובלתי-מילולית בגילוי התלהבות ועניין רב בנושא השיח. ניכרת מחויבות אישית של חברי הקבוצה להיות מעורבים ולשתף פעולה על-מנת לתרום להשגת היעד.</p>	<p>1. גילויי התעניינות, התלהבות</p>
<p>חלק מהמשתתפים מגיבים מילולית ובלתי-מילולית בגילוי מורת רוח וכעס על אופן התנהלות השיח. אחדים מגלים אדישות.</p>	<p>תגובות בלתי-מילוליות של חלק מהמשתתפים מצביעות על הנאה מהשתתפותם בשיח.</p>	<p>המשתתפים מגיבים מילולית ובלתי-מילולית בגילוי הנאה וסיפוק ממהלך השיח.</p>	<p>2. ביטויי הנאה</p>

³ לפיתוח מיומנות הדיון בקבוצה מומלץ מאד להשתמש בקלטת הווידאו "מעגל הקשר" (משרד החינוך). תרגילים להקניית מיומנויות קשב ניתן למצוא אצל שרון והרץ-לזרוביץ (1978) (עמ' 165-195).

מתוך: בירנבוים, מ', יועד, צ', כ"ץ, ש' וקימרון, ה' (2004), בהבניה מתמדת - סביבה לפיתוח מקצועי של מורים בנושא תרבות הל"ה המטפחת הכוונה עצמית בלמידה. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט.